

DISKUSIJA

MEĐUNARODNO PRAVO – ODNOS ILI NORMA?

Jedna od značajki nauke međunarodnog prava, naročito od kraja prošlog stoljeća do drugog svjetskog rata, bila je množina različitih doktrinarnih pravaca i tumačenja prirode međunarodnog prava. Na naturalističko-pozitivističku raspru, koja je započela sa sâmim Grotiusom, nadovezale su se različite škole – strogog pozitivizma, neonaturalizma, normativistička škola Hansa Kelsena, te solidaristički pravac Leona Duguita i Georgesa Scellea. Neposredno nakon drugog svjetskog rata Hans Kelsen dao je novi ali kratkotrajan zamah normativističkoj školi u međunarodnom pravu, a Alejandro Alvarez razvio je još jedan pravac – „novog međunarodnog prava“, koji je ostao skoro bez pristalica.

Možemo reći da je, uz izuzetke, većina ovih škola nastala najprije u filozofiji i u teoriji prava, pa se nakon toga našao neki internacionalista koji će apstraktnu teoriju pokušati „primijeniti“ na međunarodno pravo, ne vodeći često računa o specifičnostima te discipline. Međutim u najnovije doba žučne diskusije o prirodi međunarodnog prava kao da su zamrle. Možda je tome razlog što je suvremena međunarodna stvarnost pretrpila čitav niz korjenitih promjena na koje pozitivno međunarodno pravo nije na odgovarajući način reagiralo. Tu se radi o sticanju nezavisnosti i ulasku u međunarodnu zajednicu velikog broja novih zemalja Afrike i Azije, o izmjenama u ekonomskim odnosima u svijetu, nuklearnoj energiji i njenim posljedicama na međunarodne odnose, svemirskim ljetovima itd.

Danas je glavna svrha nauke da proučava konkretne međunarodne odnose putem prakse država i međunarodnih organizacija, zatim putem međunarodne sudske i arbitražne prakse. Na taj način naučnici nastoje utvrditi najprije što spada a što ne spada u međunarodno pravo, a zatim se vrše i naponi na kodifikaciji pravila međunarodnog prava, spojenoj sa njegovim progresivnim razvojem. Apstraktnim „logiciranjima“ kao da u nauci više nema mjesta. I ako sagledamo mogućnost novog svjetskog sukoba, koja je sigurno veća bez razrađenog međunarodnog prava, sigurno je da je to i najpreča zadaća nauke. Čovječanstvu su potrebija precizna pozitivna pravna pravila od apstraktnih teorija i objašnjenja prirode te discipline, gdje se često iste činjenice tumače na različite načine i neposredno osložavaju.

I danas postoje razlike u gledištima o prirodi međunarodnog prava i o osnovi njegove obaveznosti, no ta se razmatranja iscrpljuju na nekoliko uvodnih stranica u udžbenicima, i razlike u gledištima bitno ne utiču na rezultate istraživanja u pogledu sadržaja te discipline.

Sigurno je veoma zanimljivo kada se u ovakvim uvjetima pojavi neki novi pokušaj objašnjenja prirode međunarodnog prava i osnivanja još jedne škole u tome pogledu. To se nedavno dogodilo upravo u našoj zemlji. Dr Aleksandar

Peleš, docent na Pravnom fakultetu u Sarajevu, pokušao je primijeniti opću teoriju prava predratnog sovjetskog pisca J. B. Pašukanisa na međunarodno pravo. Moramo odmah napomenuti da se on pri tome isključivo služio djelom — „Opšta teorija prava i marksizam“ u srpsko-hrvatskom prijevodu, sa opširnim komentarom prof. Ljube Tadića. Ne znamo da li je dru Pelešu poznato da je Pašukanis u svoje doba bio također poznat profesor i teoretičar međunarodnog prava, ali on ni na jednom mjestu u svojim radovima nije citirao ni jedno njegovo drugo djelo osim navedene knjige.

Velika je šteta da dr Peleš svoje radove nije objavio u nekom časopisu namijenjenom isključivo međunarodnom pravu, gdje bi sigurno pobudili širi interes. On ih je objavljivao u sarajevskom časopisu za društvena pitanja „Pregled“ i u „Godišnjaku Pravnog fakulteta u Sarajevu“, na čijim se stranicama veoma rijetko nalaze radovi iz međunarodnog javnog prava. Tako je pokušaj dra Peleša ostao prilično nepoznat jugoslavenskim internacionalistima. Svrha ovog našeg prikaza je da sve ove ideje učini pristupačnijim, ali da ih podvrgne i izvjesnoj analizi.

S obzirom da se čitava teorija dra Peleša zasniva na idejama Pašukanisa, kako on to sâm navodi¹, dužni smo da se najprije osvrnemo u što kraćim crtama na Pašukanisovu opću teoriju prava, a zatim i na njegove radove iz oblasti međunarodnog prava. Detaljnija analiza Pašukanisovih ideja o međunarodnom pravu mogla bi biti predmet posebne i šire razrade, što nam na ovom mjestu nije isključivi cilj.

Pašukanisovu djelatnost u pravnoj nauci možemo podijeliti na dva perioda — do 1930. godine i, nakon toga, do njegove fizičke likvidacije u 1937. godini u doba poznatih Staljinovih čistki.

U prvom periodu nikli su najoriginalniji radovi, među kojima i navedena knjiga — „Opšta teorija prava i marksizam“. U toj knjizi izložena je nova teorija o osnovi cjelokupnog prava, do koje je autor došao u prvom redu na temelju kritike normativizma, te pozitivizma iz unutrašnjeg prava, koji su pravnu normu jednostrano uzimali kao objektivnu stvarnost, a u istraživanjima su se ograničili na sadržaj normi, njihov učinak i međusobnu hijerarhiju, bez obzira na stvarnost u kojoj su nastale i u kojoj ih je trebalo primjenjivati.² U burnom periodu NEP-a, do Staljinovog obračuna sa njegovim političkim protivnicima, kada marksistička teorija prava takoreći nije još ni postojala, činjeni su veliki napori za iznalaženjem originalnih rješenja koja bi doprinijela njenom daljnjem

¹ *Usp. Odnos ili norma, Pregled, časopis za društvena pitanja, Sarajevo, br. 5, 1963, str. 366; Politički sistem O.U.N. i međunarodno pravo, Ibid., br. 7—8, 1963, str. 54; Međunarodnopravni subjekt, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, XIII, 1965, str. 81.*

² Pozitivizam u unutrašnjem pravu treba razlikovati od pozitivizma u međunarodnom pravu. S obzirom da u unutrašnjem pravu zakonodavac donosi gotove pravne norme, odlika je pozitivizma u nauci te discipline da se bavi jedino sadržajem tih normi i njihovim učinkom na buduće odnose. U međunarodnom pravu, s obzirom da ne postoji centralni zakonodavac, takav pristup nije moguć. Stoga se tu pozitivizam upravo odlikuje od prirodnopravne škole i normativizma što o pravnim pravilima zaključuje na temelju prakse država i drugih subjekata međunarodnog prava i što, dakle, o pravnim normama u prvom redu zaključuje na osnovu međunarodnih odnosa. Od toga pravca treba razlikovati voluntarizam ili krajnji pozitivizam koji međunarodno pravo svodi na volju jedne države, koji dakle, također zanemaruje odnos suvereno jednakih subjekata.

razvoju. Pašukanisova opća teorija prava bila je vrijedan doprinos marksističkoj kritici normativističkih i pozitivističkih pravnih shvaćanja, koja su međutim kasnije sa afirmacijom Andreja Višinskog postala vladajuća i u Sovjetskom Savezu.

Pašukanis je pošao od nekih ideja o pravu koje su usput nabacili Marx i Engels u nekim radovima, iako ni jedan ni drugi nisu nikada dali zaokruženu teoriju prava. Tako je Marx u predgovoru „Priloga kritici političke ekonomije“ na jednom mjestu naveo da ljudi stupaju u odnose proizvodnje koji su nezavisni od njihove volje, ili „što je samo pravni izraz za to“, odnose *svojine*. Politički i pravni odnosi, država i pravo, jesu samo posljedice tih društvenih odnosa u kojima se *sukob privatnih interesa*, koji nastaje na bazi privatnopravnih odnosa, može da rješava putem „samoodricanja u zakonu i u pravu“.³ Pri tome su se imali u vidu robno-novčani odnosi tipični za kapitalizam.

I Pašukanis u svojoj teoriji polazi od toga da pravo postoji najprije u društvenim odnosima, pa tek onda u svojim apstraktnim oblicima. Pozitivizam i normativizam, koje on podvrgava kritici, usvajaju stanovište prema kojem se suština prava iscrpljuje u objektivnom pravu, a pravni odnos igra samo drugostepenu ulogu i postoji samo kao *proizvod* objektivne norme koja je fiksirana u zakonu a koju donosi država.

Međutim, kako ispravno navodi Ljubo Tadić u svojem prikazu Pašukanisove teorije, to ne znači da on posve isključuje „zakonsku“ ili normativnu stranu prava. „Ovaj pisac samo ukazuje kojim redom treba ići u utvrđivanju suštine prava i što je u svemu tome primarno. On izričito napominje da, pošto smo utvrdili gdje počiva suština prava, tek onda možemo ispitati njegovu zakonsku formu kao „jedan od posebnih slučajeva“ (a ne jedini kako to tvrde normativisti)“⁴

Ovaj stav Pašukanisa posebno se ističe u zadnjem poglavlju navedene knjige pod naslovom — „Pravo i povreda prava“⁵, a on je došao i do izražaja, kako ćemo kasnije vidjeti, u djelima o međunarodnom pravu, gdje je apstraktnu opću teoriju trebalo primijeniti na konkretne odnose između subjekata toga prava.

Dakle ako Pašukanisovu opću teoriju prava shvatimo kao kritiku normativizma, te pozitivima, u unutrašnjem pravu, sigurno da ona ima naučnu vrijednost. Ona također ima visoku vrijednost i kao naučna metoda — ispitivanje odnosa da bi se došlo do norme. U tome pogledu ta naučna metoda ima posebno značaja za nauku međunarodnog prava, s obzirom da ova disciplina ne poznaje centralnog zakonodavca koji bi unaprijed propisivao „objek-

³ Usp. K. Marks: *Prilog kritici političke ekonomije*, Beograd 1956, str. 8—9.

⁴ J. B. Pašukanis: *Opšta teorija prava i marksizam*, uvodni članak Lj. Tadića, Sarajevo 1958, str. 28.

⁵ On je tu s pravom odbacio pokušaje nekih sovjetskih teoretičara krivičnog prava iz toga perioda koji su odbacivali vinost kod odmjerenja kazne. Kad bi se njihovo gledište prihvatilo, on se pita — „a šta će u tom slučaju biti sa načelom građanske slobode, sa garantijama zakonske procedure, sa principom *nullum crimen sine lege* itd?“ Nadalje Pašukanis ističe da — „nije poželjna „prosvijećena i racionalna“ samovolja (pa i garantija da će ona biti baš takva!), nego čvrsti pravni poredak sa čijim opstankom ostaje i neophodnost *pravnog* proučavanja.“ (*Ibid.*, str. 194). Sigurno je da je u pojmu pravnog poretka, kao suprotnosti samovolji, Pašukanis implicirao sistem pravnih pravila među kojima je, kako smo vidjeli, izričito naveo ono — *nullum crimen sine lege*.

tivno pravo". Zbog toga u pretežnom dijelu te nauke vlada uvjerenje da se pravila međunarodnog prava razvijaju gotovo isključivo u praksi država i drugih subjekata, i to putem međunarodnog običaja — „kao dokaza opće prakse prihvaćene kao pravo“⁶, i putem međunarodnih ugovora. Ovu činjenicu ustvari jedino ne priznaje normativistička teorija međunarodnog prava, koja je danas skoro potpuno zanemarena, a koja međunarodno pravo svodi na vještačku hijerarhiju normi sa nekom pranornom u osnovi. Sva ostala shvaćanja, koja su danas potpuno vladajuća, zasnivaju se na proučavanju konkretnih međunarodnih odnosa.

Međutim ni Pašukanis svoju teoriju nije uzimao kao potpunu i konačnu, nego prvenstveno kao materijal za razmišljanje i diskusiju⁷ na kojoj treba još mnogo raditi. U tome smislu valja prihvatiti i neke opravdane zamjerke toj teoriji — na primjer onu Stučkinu — da analizirajući samo pravo buržoaske države, Pašukanis stvara zaključke o pravu uopće, t.j. i ostalih perioda klasnog društva⁸. Tu se nalazi i primjedba Razumovskog da je ova teorija zanemarila odnos gospodstva i potčinjenosti kao pravni odnos, i što je autor samo na osnovi robne razmjene izvodio zaključke o pravu uopće⁹. Na kraju tu spada i vrlo opravdana primjedba Ljube Tadića da je on u svojoj teoriji samo uzgred dodirnuo problem zakonitosti, koga nije razradio¹⁰, a koji je po našem mišljenju najveći postulat prava.

Mi bi ovdje dodali nekoliko riječi i o pojmu ekvivalentnosti, koji je za Pašukanisa bitno obilježje cjelokupnog prava, ali koji po našem mišljenju ima kvalitetno drukčiji značaj u građanskom nego u krivičnom pravu, makar kako ga je Pašukanis izložio. Kada je govorio o svojstvu subjekta prava, na jednom mjestu naveo je da se rob nalazi u potpunoj potčinjenosti prema gospodaru i da zbog toga taj odnos eksploatacije nije zahtijevao naročito pravno uobličavanje. Naprotiv, osnovni pojam prava je sloboda i mogućnost opredjeljenja. Zato čovjek i jeste subjekt prava što mu je data mogućnost samoopredjeljenja, što on raspolaže svojom voljom. Posjednik robe je po svojoj prirodi nosilac slobode (slobode sticanja i otuđenja)¹¹ i on na tržištu razmjenjuje, prema Pašukanisu, ekvivalenat za ekvivalenat. Ideja ekvivalenta je za Pašukanisa prva čista pravna ideja i ima svoj izvor u formi robe.

Ovaj isti pojam teže je objasniti u krivičnom pravu, no Pašukanis se potrudio da ga proširi i na tu disciplinu. Tako on već u pravu taliona kod osвете vidi ideju ekvivalenta, te ustanovljava da je u ranijem krivičnom pravu kazna bila ekvivalent za namirenje oštećenog lica, a i javno kažnjavanje je u prvo vrijeme imalo fiskalne razloge. Međutim u kasnijem periodu, kad je kazna postala sredstvo zastrašivanja, princip ekvivalenta on nalazi u razdvajanju državne vlasti na suca i tužioca. Tužilac kao „stranka“ traži „visoku cijenu“, a prestupnik moli za blagost — „popust u cijeni“. Na kraju odmeravanje kazne prema načelu vinosti ima svoj osnov u ekvivalentnosti¹².

⁶ *Usp.* Član 38, stav 1, tačka b, Statuta Međunarodnog suda u Haagu.

⁷ Vidi njegov predgovor drugom i trećem izdanju djela, *op. cit.*, str. 53 i 54.

⁸ Vidi uvodni članak Lj. Tadića — Pašukanis, *op. cit.*, str. 40.

⁹ *Ibid.*, str. 43.

¹⁰ *Ibid.*, str. 48.

¹¹ Pašukanis, *op. cit.*, str. 162.

¹² *Ibid.*, str. 183—184.

Ako je ispravna Pašukanisova postavka da je sloboda opredjeljenja osobina subjekta prava, gdje se ekvivalent zamjenjuje za ekvivalent, ono što on nalazi „ekvivalentom“ u krivičnom pravu nije isti pojam. Okrivljeni pred sucem nema mogućnosti opredjeljenja, a ni „ekvivalent“ u odmjeravanju kazne prema stepenu vinosti već učinjenog krivičnog djela, nema ničega zajedničkog sa ekvivalentom iz kupoprodajnog ugovora.

Na kraju možemo zaključiti, ono što je naveo i Ljubo Tadić — „nedostatak Pašukanisove teorije ogleda se po suštini stvari u njenoj nepotpunosti“, ali on ipak priznaje da je ona najveći domet marksističke teorije u oblasti prava¹³.

Na temelju gornjega proizlazi, da ako od ove teorije želimo izvući nešto više od uspele kritike normativizma, i od naučne metode koju ona pruža, onda je potrebno samu tu teoriju, koja je inače veoma apstraktna, još temeljito razraditi, i to u prvom redu njenom vlastitom metodom — *proučavanjem konkretnih pravnih*, u našem slučaju *međunarodnih odnosa*.

Sâm Pašukanis je ovaj posao djelimično započeo u svojim radovima o međunarodnom pravu. U tome pogledu od značaja je njegov opširni članak pod naslovom „Međunarodno pravo“ objavljen u drugoj svesci „Enciklopedije države i prava“, koju je Komunistička akademija izdala u periodu od 1925. do 1927. godine. Njegova opća ideja o pravu kao odnosu između posjednika roba ovdje je došla do izražaja kada je ustvrdio da su se pojedine institucije međunarodnog prava pojavile u najstarijim historijskim vremenima, klasnog, pa čak i besklasnog društva. Budući da se trgovina nije vršila između pojedinaca nego između klanova i zajednica, može se tvrditi, navodi on, da su institucije međunarodnog prava najstarije u pravu uopće. Možemo naći „sukobe“ između plemena, sporove o teritoriji i granicama, kao i sporazume kao jedan od elemenata uređenja tih sporova u najranijim epohama ljudske historije¹⁴.

Međutim prilikom objašnjenja međunarodnog prava njegove epohe, kada je morao biti mnogo konkretniji, od njegove opće teorije prava nije mnogo ostalo: „Suvremeno međunarodno pravo predstavlja formu borbe između kapitalističkih država za prevlašću nad ostalim svijetom... Tako je realni historijski sadržaj suvremenog međunarodnog prava borba između kapitalističkih država... Pojavom Sovjetske države u historijskoj areni međunarodno pravo dobija drugo obilježje. Ono postaje forma privremenog kompromisa između dva antagonistička klasna sistema. Taj kompromis je ograničen na period u kojem jedan od tih sistema (buržoaski) nije više u stanju da si osigura isključivu dominaciju, a drugi (proleterski i socijalistički) nije je još zadobio. U tome smislu izgleda nam, navodi on, da je moguće govoriti o međunarodnom pravu prelaznog perioda“¹⁵.

„Važnost toga perioda, dalje on navodi, ogleda se u tome što je otvorena bitka za uništenje (intervencija, blokada, nepriznavanje), zamijenjena borbom u okviru „normalnih“ diplomatskih odnosa. Međunarodno pravo postaje

¹³ *Ibid.*, str. 154.

¹⁴ *Энциклопедия государственного и права*, Коммунистическая Академия, Москва, 1925—1927, vol. II, str. 865.

¹⁵ *Ibid.*, str. 858 i 869.

međuklasno pravo... a njegova adaptacija toj novoj funkciji odvija se neizbježno u formi čitavog niza sukoba i kriza¹⁶.

Ideja ekvivalenta kao osnove međunarodnog prava ovdje dakle nije toliko očita kao u Pašukanisovoj općoj teoriji prava, iako je tu ona temelj za objašnjenje privremenog kompromisa dva antagonistička klasna sistema. No sudbina svih apstraktnih teorija koje se zasnivaju na dedukciji, jeste da se one ne mogu potpuno primijeniti na stvarnost, a da pri tome ili teorije ili stvarnost makar djelimično ne nastradaju.

Krajem devetstodvadesetih godina, pobjedom Staljina nad njegovim političkim protivnicima Trockim i Buharinom, nestaje slobode u sovjetskoj marksističkoj pravnoj nauci. Čitava grupa pisaca okupljenih oko „Enciklopedije države i prava“ biva u štampi podvrgnuta kritici, a Pašukanis objavljuje svoju samokritiku. On se morao potpuno odreći svoje teorije o pravu kao odnosu između posjednika roba, kao i o pravu koje je postojalo prije nastanka države i klasnog društva. On se zatim morao odreći i gledišta o međunarodnom pravu kao formi privremenog kompromisa između antagonističkih klasnih sistema.

Uprkos tome Pašukanis je i nadalje sve do 1936. godine ostao profesor na Komunističkoj akademiji, a u 1935. objavio je i svoje najveće djelo iz oblasti međunarodnog prava. Radi se o knjizi — „Očerki po međunarodnom pravu“ na 220 stranica, koja je uprkos svome naslovu, prvo sistematsko djelo sovjetske nauke o toj disciplini. Na dva mjesta on otvoreno napada svoja ranija stanovišta. Na jednom mjestu navodi da je međunarodno pravo, kao i svako drugo pravo, pojava klasnog društva i da je njegovu historiju potrebno započeti nastankom državne organizacije. U bilješci on je naveo da je u ranijem članku koga smo naveli, dao ustupak nepravilnom buržoaskom gledištu o začetku međunarodnog prava u pretklasnom društvu, a koje je, kako on navodi, bilo vezano sa nepravilnom i nemarksističkom teorijom koja je pravo svela na formu razmjene¹⁷.

Na drugom mjestu naveo je da je njegov spomenuti članak o međunarodnom pravu u Enciklopediji države i prava predstavljao pokušaj otpora buržujkim socijaldemokratskim teorijama, ali da ni taj pokušaj nije bio bez zamjerki; „u prvom redu što je autor pokušavao da međunarodno pravo stavi u pogrešnu opću šemu poistovjećujući pravo sa ugovorom o razmjeni, a zatim što je ova nepravilna početna pozicija dovela do postivjećivanja međunarodnog prava sa kompromisom i prema tome zanemarivanjem činjenice da je kompromis između dva principijelno nepomirljiva sistema produženje borbe između njih i jedan od načina te borbe“¹⁸.

Nasuprot tim svojim ranijim stavovima Pašukanis ističe — „Međunarodno pravo je forma borbe dva sistema“¹⁹. „Naša (sovjetska) pozicija u oblasti međunarodnog prava jeste rezultat naše proleterske klasne politike. Zbog toga umjesto apstraktno-skolastičkih pokušaja postavljanja „sistema međunarodnog prava prelaznog perioda“ zadatak sovjetskih međunarodnih pravnika treba da

¹⁶ *Ibid.*, str. 862.

¹⁷ *Очерки по международному праву*, Коммунистическая Академия, Москва 1935, стр. 24.

¹⁸ *Ibid.*, str. 74.

¹⁹ *Ibid.*, str. 15.

se sastoji u svestranom izučavanju i istraživanju prakse naše države, zasni-
vajući se na temeljnim načelima naše spoljne politike, u formuliranju naše
međunarodnopravne pozicije. . . Tako je međunarodno pravo način oformljenja
i utvrđivanja u običaj i ugovor različitih političkih i ekonomskih odnosa
između država"²⁰.

Na mnogim mjestima svoje knjige Pašukanis razmatra norme međuna-
narodnog prava. Tako, kad je bila riječ o državi kao subjektu međunarodnog
prava, on navodi — „Svaka međunarodnopravna norma — običajna ili ugo-
vorna — daje pravo i obaveze jedino državama, a ne i pojedinačno gra-
đanima"²¹.

Iako sva ova gledišta odražavaju prije službeni stav sovjetske vlade iz
toga perioda, negoli gledišta Pašukanisa o međunarodnom pravu, u razradi
pojedinih instituta međunarodnog prava on je pokazao veoma široko znanje
i erudiciju kao naučnik, a dosljedno je zastupao i mnoge napredne ideje. Jedna
od njih bila je suverena jednakost svih država, velikih i malih. Možemo još
dodati da ni jedan kasniji sovjetski udžbenik nije sa više uspjeha i širine iznio
praksu sovjetske države u raznim pitanjima međunarodnog prava. Zato u
cjelini uzevši, vodeći računa o ograničenjima koja su nametnuta Pašukanisu,
ova knjiga predstavlja dragocjen dokumenat za historiju nauke međunarodnog
prava, koju je potrebno još temeljito proučiti. Nažalost ova knjiga predstavlja
i poslednje djelo njenog autora, jer već početkom 1937. godine on biva uhapšen
i gubi mu se svaki trag.

* * *

Dr Aleksandar Peleš u svojim radovima uopće ne spominje ovu evoluciju
u radovima Pašukanisa, on uopće ne navodi ni članak, ni knjigu o među-
narodnom pravu. Jedino čime se on služi i na čemu zasniva svoju vlastitu
teoriju bila je spomenuta knjiga „Opšta teorija prava i marksizam“. Dakle
njegov pokušaj primjene Pašukanisove teorije prava na međunarodno pravo,
bio je drugi pokušaj, koji sa onim koga je izvršio Pašukanis nema nikakve
veze. Sa metodološkog gledišta postavlja se pitanje da li je to naučno dopu-
stivo. Dr Peleš je mogao prihvatiti samo izvjesne postavke u djelima Pašu-
kanisa, a ostale odbaciti. No kada je pisao o međunarodnom pravu on nije
smio ignorirati Pašukanisov vlastiti pokušaj primjene njegove teorije na među-
narodno pravo, jer za to nije bio niko kompetentniji od samog Pašukanisa.

Ipak u svemu tome najvažniji su sami zaključci dra Peleša o među-
narodnom pravu i njegovoj prirodi. On je u objašnjenjima suštine ove discipline
prošao kroz nekoliko faza, kojom prilikom je ponekad zauzimao i oprečne
stavove. Ono što je međutim zajedničko svim rodovima dra Peleša bila je
neodoljiva želja da se obračuna doslovno sa svim postojećim teorijama i da u
svojim objašnjenjima prirode međunarodnog prava bude što je moguće više
originalan. Da li originalnost u nauci, poput umjetnosti, sama za sebe može
imati uvijek stvarnu vrijednost, to će nam pokazati primjer dra Peleša. Sve
njegove radove koji su dosada objavljeni možemo podijeliti u tri grupe.

1. — U prvom objavljenom radu — „Pravni položaj država nečlanica Orga-
nizacije Ujedinjenih nacija"²² iz 1962, vid se sasvim jasno da dru Pelešu Pašu-

²⁰ *Ibid.*, str. 17.

²¹ *Ibid.*, str. 75.

²² *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, X, 1962, str. 199—218.

kanisova opća teorija prava još nije bila poznata. Tu se pravo za njega sastoji od normativnog poretka koji ima prinudan karakter, i iz toga aspekta on posmatra i daljnju evoluciju prava Ujedinjenih nacija: — „Uspostavljanje prinudnog poretka za zaštitu međunarodnog mira je prvi i najvažniji korak ka pravnom organizovanju međunarodne zajednice, čime se vladavina sile sve više zamjenjuje vladavinom prava. Takav razvoj međunarodnog prava određen je demokratskim tendencijama koje su sve izrazitije u savremenim međunarodnim odnosima. Pretpostavka takvog poretka je upravo univerzalnost sistema kolektivne bezbednosti, t.j. podvrgavanje svih država, pa tako i nečlanica Organizacije Ujedinjenih nacija, pravilima donesenim u cilju održavanja međunarodnog mira i bezbjednosti“²³.

Vidi se dakle da dr Peleš smatra Povelju u odnosu na države nečlanice kao nešto više od običnog kontraktualnog ugovora, s obzirom da se po njegovom mišljenju o pravnom sistemu Ujedinjenih nacija već danas može govoriti kao univerzalnom²⁴.

2. — U drugoj grupi radova, njegova želja za iznalaženjem originalnih rješenja najviše je došla do izražaja. Tu spadaju članci — „Odnos ili norma“²⁵, „Politički sistem Organizacije Ujedinjenih nacija i međunarodno pravo“²⁶, te „Legislativni momenti u regulisanju međunarodnih odnosa“²⁷, koji su svi objavljeni u 1963. godini, dakle godinu dana nakon prvog rada koga smo spomenuli²⁸.

Tu se dr Peleš veoma oštro obračunao sa svima onima koji — „pod međunarodnim pravom podrazumjevaju norme, skup pravila, dakle sudove o određenom trebanju“, i koji „imaju u vidu određeni normativni sistem kojim se u međunarodnoj zajednici propisuje ovakvo ili onakvo ponašanje“. Nadalje on primjećuje — „većina ovih teoretičara zastupa da je bitno obilježje pravnih normi njihov prinudan karakter“²⁹, što je po njegovom mišljenju pogrešno, nemarksistički i nenaučno. Nakon kritike pojedinih shvatanja na koja ćemo se osvrnuti, on je zaključio slijedeće: „Težnja da se međunarodno pravo, shvaćeno kao normativni poredak, predstavi kao samostalna snaga, očigledno ne daje rezultate. Jer ako se pravo shvati kao *sila*, onda nema više potrebe govoriti o *pravu*“³⁰.

Međutim prilikom odabiranja gledišta koja će podvrgnuti kritici, dr Peleš je bio visoko selektivan. On se najprije opredijelio za Kelsenovu normativi-

²³ *Ibid.*, str. 207.

²⁴ *Ibid.*, str. 216.

²⁵ *Pregled*, časopis za društvena pitanja, Sarajevo, br. 5, 1963, str. 355—370.

²⁶ *Pregled*, Sarajevo, br. 7—8, 1963, str. 39—59.

²⁷ *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, XI, 1963, str. 115—131.

²⁸ U 1964. godini on je na Pravnom fakultetu u Sarajevu odbranio doktorsku disertaciju pod naslovom — „Međunarodni ugovori i treće države“. Ova disertacija nije objavljena i nije nam poznata, ali je u *Biltenu Univerziteta u Sarajevu*, u broju 13. iz 1965, na str. 62—63, objavljen rezime referata stručne komisije o njenoj ocjeni. Jedino što se u tom rezimeu odnosi na sadržinu disertacije sadržano je u uvodnoj rečenici, koja glasi: „Polazeći od koncepcije prava kao realnog ekvivalentnog odnosa, autor je prišao problemu relativnog dejstva ugovora u međunarodnom pravu u obliku kritičke analize načela *Pacta tertiis nec nocent nec prosunt* izražavajući njegove socijalističke korijene, kako u istoriji, tako i u savremenim međunarodnim odnosima.“

²⁹ *Usp.*, „Odnos ili norma“, *Pregled*, br. 5, 1963, str. 356.

³⁰ *Ibid.*, str. 364.

stičku teoriju. Ako je Pašakanis imao izvjesno opravdanje da na kritici normativističke teorije izgradi svoju vlastitu, s obzirom da je u njegovo vrijeme normativizam bio u najvećem usponu i modi, to isto ne možemo reći za vrijeme dra Peleša³¹. Pošto danas više ni jedan od ozbiljnih naučnika ne posmatra međunarodno pravo isključivo i jedino kao hijerarhiju normi gdje bi se čitav pravni sistem zasnivao na pranormi kao osnovi, nego svima njima kao osnova za utvrđivanje pravnih pravila u prvom redu služi međunarodna praksa, očigledno je da bi za dra Peleša bilo mnogo svrsishodnije da je vrijednost pridao bilo kojoj drugoj školi međunarodnog prava, ako je već išao tim putem da na kritici jedne teorije stvara drugu.

Poput mnogih drugih kritičara, i dr Peleš je u Kelsenovoj teoriji našao unutrašnjih protivrječnosti. Odnos važenja i efikasnosti Kelsen je zanemario u međunarodnom pravu, iako je u svojoj općoj teoriji prava utvrdio da norma važi jedino ako je poredak kome ona pripada — „u cjelini uzet, efikasan“. To je Kelsena primoralo da u sferi međunarodnog prava prizna da se primjena sankcija zbog povrede normi može očekivati samo u slučaju kada je „ovlašćeni izvršilac jači od delikventa“. Dr Peleš na to sasvim ispravno primjećuje da takvo „pravo“ ni u kojem slučaju nije u stanju da „reguliše“ odnose između država i da tome „pravu ne ostaje ništa drugo nego da se zatvori u svoj samodovoljan i „neprotivrječan“ sistem normi, gdje u svijetu trebajna logički ne može da prodre ono što „jesae“³².

Međutim dr Peleš iz ove svoje ispravne konstatacije nije uspio da zaključi da je ista sudbina svih teorija u međunarodnom pravu koje se isključivo zasnivaju na dedukciji. S obzirom da u međunarodnom pravu nema centralnog zakonodavca, ono je još manje od unutrašnjeg prava podesno da se njegova pravila utvrđuju deduktivnim putem — kao što je to slučaj u matematici. To je mnogo veća slabost Kelsenove teorije od toga što je pokušao da dokaže efikasnost međunarodnog prava, a što je moguće dokazivati i empirijskim putem.

Zatim je dr Peleš usmjerio svoju kritiku na gledišta jugoslavenskih autora koji su sa marksističkih pozicija nastojati da dokažu pravnu prirodu međunarodnog prava. On je tu želio da i njegova kritika u prvom redu bude marksistička.

Kritika Bartoševog objašnjenja u tome pogledu slična je onoj koja se odnosila na Kelsenovu teoriju. Prema Bartošu osnova međunarodnog prava, na sadašnjem stupnju razvoja, leži u ravnoteži snaga. Prema tome i međunarodno pravo je izraz najjače grupacije snaga koja je u stanju da taj svoj interes silom nametne međunarodnoj zajednici. Norma formuliše interes te društvene sile i ona je izraz određenih političkih tendencija.

³¹ Tu valja primijetiti da je dr Peleš prikazao Kelsenovu normativističku teoriju međunarodnog prava jedino prema knjigama *Principles of International Law*, New York 1952; *The Law of the United Nations*, London 1951; te prema općem djelu u našem prijevodu — *Opšta teorija prava i države*, Beograd 1952. Iz njegove analize izostale su značajni Kelsenovi radovi u problemu međunarodne odgovornosti koji su veoma važni za njegovo poimanje normativnog poretka međunarodnog prava. Radi se o člancima — *Unrecht und Unrechtsfolge im Völkerrecht*, *Zeitschrift für öffentliches Recht*, Band XII, 1932, str. 481—608; te — *Collective and Individual Responsibility for Acts of State in International Law*, *Jewish Yearbook of International Law*, 1948.

³² *Odnos ili norma*, *Pregled*, br. 5, 1963, str. 358.

Ali pri tome, primjećuje dr Peleš, o pravu nije ništa rečeno i nalazimo se u prisustvu pozitivističke orijentacije koja pravo uzima kao posljedicu političke nadgradnje. On dalje nastavlja — „Država sa svojim monopolom fizičkog nasilja stvarno utiče na ponašanje pojedinaca. Interes vladajuće klase je kriterijum za određivanje dozvoljenog i nedozvoljenog, što se u svijesti pravnika praktičara, koji pred sobom ima samo norme i zadatak njihove primjene, projektuje kao „pravno“ i „protivpravno“. Neosporno je, međutim, da na predstavama dogmatske juristike ne može da počiva sociološka analiza jednog društvenog fenomena. Izjednačavanje prava sa autoritativnom zapoviješću predstavlja svojevrstu ideološku predstavu, iskrivljenu sliku stvarnosti. Otkrivanje korijena ove ideologije i njene jednostranosti jeste put marksističke kritičke analize. Obrnuto, nekritičko prihvatanje pozitivističkih zabuda, put je u nerazmrsive protivrječnosti koje se „prevazilaze“ nategnutim konstrukcijama, već isprobanim u koncepcijama dogmatske jurisprudencije“³³. Pod „jurisprudencijom“ se ovdje valjda podrazumijeva pravna znanost.

Nadalje dr Peleš navodi, da je logički dosljedniji Lukić koji, polazeći od iste koncepcije da međunarodno pravo mjeri po kriteriju unutrašnjeg prava, dolazi do odricanja onome prvom karakteru prava. I takvo stanovište dr Peleš pobija s obzirom da se i ono zasniva na pravu kao skupu normi koje država svojim monopolom fizičkog nasilja nameće svojim nesuverenim građanima.

Dalje, redom, dr Peleš nalazi da se i gledišta Jovana Đorđevića, Aleksandra Magaraševića i Milana Šahovića u krajnjoj liniji svode na pravo kao na silu koja stoji iza norme. Na kraju se pisac ne slaže potpuno ni sa Branimirom Jankovićem, koji međunarodno pravo, kao normativan poredak, objašnjava idejom objektivno shvaćenog interesa kao osnove za njegovu prinudnu primjenu.

Po mišljenju dra Peleša ni jedan od spomenutih pisaca nije uspio da objasni zašto su neke norme pravne prirode, a druge to nisu nego imaju samo moralni ili neki drugi karakter. Nakon prikaza i kritike svih ovih gledišta on na kraju zaključuje — „Činjenica je da savremeni razvitak međunarodnih odnosa sve više upućuje države na iznalaženje kompromisnih rješenja. Povezanost međunarodne zajednice, prije svega na podlozi svjetskog tržišta i međunarodne podjele rada, određuje specifičnu formu zadovoljenja egoističkih interesa. Razvoj demokratskih procesa sve više onemogućuje silu kao sredstvo ostvarivanja interesa i nameće subjektima da svoje interese utvrđuju na ravnopravnoj (sic!) osnovi. Mišljenja smo da upravo od ovog momenta treba da započne analiza pravnog u međunarodnim odnosima.“³⁴. Radi se dakle o veoma optimističkoj ocjeni suvremene međunarodne situacije i o još optimističkim predviđanju u pogledu budućnosti.

Zatim je dr Peleš prešao na izlaganje svoje vlastite teorije. On *a priori* odbacuje svako objašnjenje međunarodnog prava putem normi i pravnog poretka. Osnova prava nije norma, koja daje iskrivljenu sliku stvarnosti, nego pravni odnos između subjekata prava. „Norma se, prema tome, nezavisno od toga u kojoj je mjeri garantovana i da li je uopšte garantovana (sic!), javlja kao pravna norma samo na podlozi pravnog odnosa.“³⁵ Sankcija po njegovom

³³ *Ibid.*, str. 360.

³⁴ *Ibid.*, str. 364.

³⁵ *Ibid.*, str. 369.

mišljenju nije uopće bitno obilježje prava³⁶. „No bitno je na ovom mjestu da te norme, kako u unutrašnjim, tako i u međunarodnim odnosima, predstavljaju samo izraz postojećih društvenih odnosa. Mogućnost njihove primjene u neposrednoj je zavisnosti od datog odnosa snaga, dakle od postojanja sile sposobne da prinudi njeno izvršenje“³⁷. Dakle i tu stupa na scenu ravnoteža snaga koja je Bartošu bila prigovorena.

Ovo shvaćanje prava razlikuje se od onoga što ga je izložio Pašukanis. Kako navodi Ljubo Tadić, Pašukanisova teorija nastoji da ukaže — „kojim redom treba ići u utvrđivanju suštine prava i što je u svemu tome primarno“. No u objašnjenju međunarodnog prava koje daje dr Peleš, norma je jedan usputni i nevažan rezultat ponavljanja međunarodnih odnosa, za koju nije bitno da li će utjecati na buduće odnose, odnosno da li je uopće garantovana.

No za dra Peleša, jednako kao i za Pašukanisa, nije svaki odnos ujedno i pravni odnos. Bitno obilježje pravnog odnosa jeste njegov — *ekvivalentski karakter*. U pogledu suštine i sadržaja ekvivalentskog karaktera dr Peleš je mnogo konkretniji od Pašukanisa. Za njega u svakom slučaju on nije obična fikcija. U jednom kasnijem radu dr Peleš će ekvivalentski karakter dovesti u vezu sa recipročnošću stranaka³⁸, no tu on još ne ide tako daleko. Ekvivalentski odnos uslovljen je ravnopravnošću stranaka, i zbog toga prema dru Pelešu ugovorni odnos predstavlja njegov obrazac³⁹.

Da vidimo sada kako se ta ideja o pravu kao pravnom odnosu ekvivalentskog karaktera može primijeniti na ranije historijske epohe: „Trebameditim imati u vidu da robnonovčani odnos predstavlja odnos u njegovom čistom vidu, kakvim ga nalazimo u buržoaskom društvu u kome su se pravni odnosi razvili u „izrađena značenja“. Posmatrano u istorijskoj ravnini, pravni odnosi se javljaju i u ranijim epohama, ali su u okvirima tih epoha mogli da igraju sporedniju ulogu. Ova postavka je, po našem mišljenju, od najvećeg značaja za shvatanje razvitka prava u međunarodnim odnosima. Shvatajući pravo kao šire, kao svaki ekvivalentski odnos, možemo da tvrdimo da se međunarodno pravo javlja istovremeno sa nastankom međunarodne zajednice⁴⁰. Istorija bilježi raznovrsne ugovore između država u najranijoj prošlosti... Tek sa formiranjem svjetskog tržišta i usavršavanjem međunarodne podjele rada, međunarodna zajednica sve više postaje nedjeljiva cjelina. Odnosi između država poprimaju u sve većoj mjeri robnonovčani karakter. Princip ekvivalentnog odnosa sve više potiskuje silu kao sredstvo ostvarenja egoističkih interesa. Istina, mora se priznati da ova tendencija postaje očigledna tek u najnovije vrijeme“⁴¹.

Dakle, međunarodno pravo shvaćeno u ovom smislu, predstavlja prije neki kriterij za prosuđivanje svih odnosa između država, i to u retrospektivi,

³⁶ *Ibid.*, str. 362.

³⁷ *Ibid.*, str. 365.

³⁸ „Ugovor u korist trećega u međunarodnom pravu“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 3—4, 1966, str. 356—357: „Bit pravnog odnosa, čiji je obrazac upravo ugovorna forma, je njegov ekvivalentski karakter. Ideja pravne obavezanosti je zasnovana na činjenici recipročnosti međusobnih činjenja egoističkih društvenih jedinki, kakve su države u međunarodnim odnosima.“

³⁹ *Odnos ili norma, Pregled*, br. 5, 1963, str. 367.

⁴⁰ Dakle tu autor ne dijeli mišljenje Pašukanisa da su se pojedine institucije međunarodnog prava javile još u besklasnom društvu.

⁴¹ *Odnos ili norma, Pregled*, br. 5, 1963, str. 368.

negoli kao nešto što može da bude od utjecaja na buduće odnose. Ova se teorija nada da će, zbog razvitka međunarodnih ekonomskih odnosa, u budućnosti biti sve manje onih odnosa koji će se rješavati silom, no pravo u tome pogledu nema svrhu da preobražava stvarnost, nego jedino da je ocjenjuje, i to kako smo rekli u retrospektivi.

Prosuđujući međunarodne odnose u prošlosti prema ovom kriteriju, historija međunarodnog prava postaje veoma fragmentarna i oskudna. Mnogi odnosi za koje smo ranije vjerovali da su bili pravni, gube to obilježje. Na primjer tri podjele Poljske krajem XVIII stoljeća nisu imale pravni karakter, osim ako uzmemo da su sporazumi o toj podjeli između Rusije, Pruske i Austrije imali karakter ekvivalentnog odnosa. Ali zato možemo polagati nade da će makar budući međunarodni odnosi biti lišeni sile i da će sve više imati pravni karakter.

Ovdje ujedno dr Peleš preuzima najslabiju stranu Pašukanisove teorije, s obzirom da analizirajući robnonovčane odnose buržoaskog društva, stvara zaključke o svim ranijim, pa za razliku od Pašukanisa i o svim budućim epohama. Pašukanis je predviđao da će sa stvaranjem komunističkog društva nestati prava. Dr Peleš ne predviđa takvu evoluciju u međunarodnim odnosima. Za njega je ideal da robnonovčani odnosi, tipični za epohu kapitalizma, nadvladaju u međunarodnim odnosima, tako da će svi odnosi na bazi ravnopravnosti subjekata dobiti ekvivalentski, dakle pravni karakter.

Proizilazi da je dr Peleš Pašukanisovu opću teoriju prava uzeo kao konačnu, savršenu i potpuno izgrađenu, u čemu se on također razlikuje od samog Pašukanisa. No kad ju je htio primijeniti čak i na teoriju međunarodnog prava, u tome nije uspio bez odstupanja. Bitno je međutim da je on sa toga aspekta cijenio naučnu ispravnost svih drugih pogleda i u tome smislu stvarao je apsolutne zaključke.

Mnogo je još važnije kako je on uspio da ovu teoriju primijeni na konkretne institute međunarodnog prava. U članku — „Politički sistem O. U. N. i međunarodno pravo“, govoreći o rezoluciji Generalne skupštine *Uniting for Peace* iz 1950, on zaključuje slijedeće: „Bitno je da su izmjene predviđene rezolucijom dobile široku podršku demokratskih snaga, koje su u njima vidjele instrumenat za borbu protiv hegemonizma velikih sila. Prenošnjem najvažnijih kompetencija Organizacije ujedinjenih nacija na organ u kome su zastupljene sve države članice, nedemokratski sistem glasanja na principu jednoglasnosti zamijenjen je demokratskim načelom većine koje omogućuje stvarno postojećoj demokratskoj većini da se izbori za rješenja koja su istinski na liniji održanja međunarodnog mira i bezbjednosti. Fakultativan karakter odluka Generalne skupštine (preporuke), pri tome, samo je formalno njihovo obilježje. Njihova stvarna obaveznost zavisi od političke snage koja stoji iza njih. A pri postojećim tendencijama ka mijenjanju odnosa snaga u međunarodnoj zajednici može se s pravom pretpostaviti da će njihov obavezni karakter tokom vremena postajati sve izrazitiji (sic!)“⁴².

Čini nam se, da se dr Peleš ozbiljnije posvetio praksi država u Ujedinjenim nacijama i proučavanju odnosa snaga u toj organizaciji, da bi došao do sasvim različitih rezultata. Do donošenja rezolucije *Uniting for Peace* u

⁴² *Politički sistem Organizacije Ujedinjenih nacija i međunarodno pravo, Pregled*, br. 7—8, 1963, str. 53.

1950. godini, nije došlo zbog zakonomjernosti u demokratizaciji međunarodnih odnosa i zbog potvrđivanja suverene jednakosti država, nego zato što su Sjedinjene Države još tada u Generalnoj skupštini imale sigurnu glasačku mašinu za donošenje odluka kakve su željele. Tu mašinu one su htjele suprotstaviti pravu veta Sovjetskog Saveza u Vijeću sigurnosti. Kad je došlo do promjene većine u Generalnoj skupštini koja je postala nepovoljna za bilo koju veliku silu, zbog prijema velikog broja novih i neangažiranih zemalja, efikasnost postupka iz te rezolucije naglo je opala. To je postalo naročito akutno kad se pojavilo pitanje finansiranja mirovnih operacija na Srednjem Istoku i u Kongu za koje su Sovjetski Savez i Francuska tvrdili da su nelegalne. I u 1967. godini, kad je inicijativom Sovjetskog Saveza došlo do hitnog izvanrednog zasjedanja Generalne skupštine, niko nije ni pomišljao na pokretanje oružane akcije da bi se trupe Izraela povukle u svoje granice. Najviše što se očekivalo bila je osuda agresora i vraćanje problema na rješavanje Vijeću sigurnosti⁴³.

Posljednjih godina također, nastojanjem svih velikih sila, ponovo je porastao politički značaj Vijeća sigurnosti na užtrb Generalne skupštine. Ni međunarodna sadašnjost, a ni budućnost ne pružaju tako ružičaste perspektive koje u svojoj teoriji iznosi dr Peleš. Čak ako se otvoreni oružani sukob u svejetskim razmjerama i izbjegne, u bliskoj budućnosti čovječanstvo će se suočiti sa ozbiljnom nestašicom hrane. Tada će ekonomska ovisnost nerazvijenih zemalja u odnosu na razvijene postati još veća negoli danas.

Na kraju valja zaključiti da nam objašnjenje međunarodnog prava koje je iznio dr Peleš ostavlja čitav niz otvorenih problema koji su najbitniji čak i za njegovu svrsishodnost.

U prvom redu ono potpuno zanemaruje problem međunarodne odgovornosti. Ako jedna država u oružanom sukobu potpuno unšti drugu i izvrši subjugaciju, tu se ne bi postavljao problem odgovornosti i sankcija. Između pobjednika i pobijeđenog ne bi više bilo nikakvog ekvivalentnog, dakle ni pravnog odnosa, jer bi pobijeđenog nestalo, te taj problem ne bi uopće spadao u sferu prava. Prema tome ni upravljanje Njemačkom od 1945. do 1949. od strane Saveznika nije imalo nikakav pravni karakter, jer između njih i Njemačke nije bilo pravnog odnosa.

Osim toga, prema toj teoriji ne bi se mogla pretpostaviti nikakva kogentna pravila međunarodnog prava. Istina je da dr Peleš, iako normama odriče skoro svaku suštinsku vrijednost za pravo, na nekoliko mjesta govori o pravilima — *pacta sunt servanda* i *pacta tertiis nec nocent nec prosunt*, kao o uvjetu za opravdanost svoje teorije⁴⁴. No pošto je s v a k i odnos između

⁴³ Ovo je naše gledište potvrdio na kraju još i sâm pisac u svome članku *Mirovne operacije Ujedinjenih nacija*, *Odjek*, Sarajevo, 15. jul 1967, br. 14, str. 1: "... Do sada se pokazivalo da su SAD sklone da Generalnu skupštinu „drže u rezervi“ za slučaj da veto sa sovjetske strane u Savjetu bezbjednosti omete realizaciju njihovih političkih planova. Ta orijentacija se jasno manifestovala već 1950. godine, kada je, upravo na prijedlog SAD, u Generalnoj skupštini usvojena čuvena „Uniting action for peace“ rezolucija. ... Rezolucija je, sama po sebi, imala progresivan značaj, ali je inicijativa SAD očigledno potekla iz uvjerenja vladajućih krugova ove zemlje da će uvijek biti u stanju da kontrolišu većinu u Generalnoj skupštini ...”

⁴⁴ *Usp., Odnos ili norma*, *Pregled*, br. 5, 1963, str. 369.

subjekata prava, pod pretpostavkom da ima ekvivalentsko obilježje, pravni odnos, to se dva subjekta u zaključivanju tih odnosa ne bi trebali obazirati na nikakve druge norme. Jugoslavija i Italija bi na primjer putem pravnog odnosa mogle podijeliti cjelokupnu površinu Jadranskog mora i ukinuti u njemu slobodu plovidbe. Taj odnos bi imao pravni karakter pod uslovom da ima ekvivalentsko obilježje.

Iako se u toj teoriji ugovor uzima kao obrazac pravnog odnosa, tu se postavlja i opće pitanje izvora međunarodnog prava. Tu se nameće i pitanje rješenja čitavog niza drugih problema, no bilo je svakako najkorektnije ostaviti sâmom autoru vremena da u svojim slijedećim člancima nadođe na njih i da im sâm pruži rješenje.

3. — U zadnje dvije godine dr Peleš je objavio još dva članka u kojima je razmatrao neke konkretne probleme međunarodnog prava.

Prvi članak — „Međunarodnopravni subjekti“ — pruža neka nova njegova gledišta u pogledu shvaćanja međunarodnog prava uopće. Odmah u početku on kreće u napad protiv „pozitivističkih“ gledišta o „međunarodnopravnom subjektu“. S tim u vezi on navodi — „Za pozitivistički pristup tradicionalne teorije međunarodnog prava problemu međunarodnopravnog subjekta karakterističan je već način na koji ona formuliše ovaj problem. Tradicionalna teorija, naime, ne govori o međunarodnopravnom subjektu nego o subjektu međunarodnog prava. Ova naizgled nebitna okolnost ukazuje, u stvari na razlike principijelnog karaktera“⁴⁵. Prije nego što nastavimo citat valja nam primijetiti da se makar na engleskom, francuskom i španjolskom, a na tim jezicima napisana je ogromna većina djela o međunarodnom pravu, uopće ne da prevesti izraz — „međunarodnopravni subjekt“, kao nešto različito od onoga — „subjekt međunarodnog prava“. Čudi nas da to ni sâm autor nije znao pošto je dozvolio da naslov njegovog rada u rezimeu na francuskom jeziku bude preveden sa — „*Le sujet de droit international*“⁴⁶. Dakle svi pisci koji pišu na nekim od tih jezika ne bi se mogli otrgnuti od „pozitivističkog pristupa tradicionalne teorije“, čak kad bi to i htjeli.

Da vidimo dalje kakva razlika proizilazi po dru Pelešu iz ova dva izraza: „Kad se govori o „subjektu međunarodnog prava“ ima se u vidu takav odnos sfera realnog i normativnog u kome se ovoj posljednjoj daje primat u određivanju specifično pravnog u društvenim odnosima. Drugim riječima, slijedeći ovo shvatanje, pravni odnos je onaj odnos koji je „prethodno“ predviđen nekom pravnom normom. Prema tom shvatanju nije realnost međunarodnopravnog saobraćaja ta koja izaziva, na određenom stupnju svog razvika, određeno normativno regulisanje, tj. unošenje nadindividualne regularnosti u funkcionisanju tog saobraćaja, u cilju spoljnjeg garantovanja njegovih tipičnih formi u svakom konkretnom slučaju ponaosob, obrnuto, po ovom shvatanju realnost društvenih odnosa kao pravnih kreirana je prethodnim postavljanjem normi koje te odnose kvalifikuju kao takve. Otuda se bitak pravnog ne traži u realnosti društvenog odnošenja, nego isključivo u norma-

⁴⁵ *Međunarodnopravni subjekti, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, XIII, 1965, str. 82.*

⁴⁶ *Ibid., str. 99.*

tivnoj sferi — pravo se identifikuje sa normativnim poretkom (u kome se ustvari, samo na specifičan način projektuje)⁴⁷.

Ovdje moramo navesti da malo dublje proučavanje nauke međunarodnog prava uopće ne daje osnove za takvo uopštavanje. Izneseno gledište ispravno je jedino u pogledu Kelsenove teorije međunarodnog prava⁴⁸. Svaki drugi naučnik koji međunarodni običaj — „kao dokaz opće prakse prihvaćene kao pravo“, uzima kao jedan od temeljnih izvora međunarodnog prava, a tih je danas ogromna većina, o pravnim pravilima zaključuje u prvom redu na osnovi međunarodnih odnosa⁴⁹ — dakle metodom koju dr Peleš uporno monopolizira za sebe. Neki od njih, istina, prave hijerarhiju izvjesnih normi, no niko osim Kelsena ne traži osnovu međunarodnog prava u pranormi nego u međunarodnoj praksi. Ovo nije prvi slučaj da je on neko isključivo Kelsenovo shvaćanje pripisao općenito nauci međunarodnog prava i da Kelsenovo shvaćanje normativizma poistovjećuje sa pozitivizmom u međunarodnom pravu.^{49a}

Nakon ove digresije treba navesti da prema mišljenju dra Peleša „međunarodnopravni subjekt u realnosti nastaje prije i nezavisno od normativnog poretka“. S tim u vezi on nastavlja slijedeće: „Ali, to još ne objašnjava zašto norma ne daje adekvatnu, nego izvrnutu sliku realnosti. Odgovor leži u objašnjenju odnosa između prava (shvaćenog u smislu realnosti ekvivalentnog odnošenja i pravnog poretka. Funkcija poretka, kao pravnog poretka, sastoji se u garantovanju funkcionisanja pravnog saobraćaja. Svrha je poretka da spriječi ponašanje protivno onome koje se u poretku fiksira kao „normalno“. Stoga poredak nameće obavezu ponašanja u skladu sa normalnim, odnosno, ovlašćuje, s druge strane, da se zahtjeva takvo ponašanje. Poredak, dakle, stvarno „daje“ prava odnosno, „nameće“ obaveze, određujući, istovremeno, kome će ovlašćenja biti data, odnosno, kome će obaveze biti nametnute i time stvarno kreira „subjekta“ tih prava i obaveza⁵⁰.

Dakle već suočenje sa prvim konkretnim međunarodnopravnim institutom, prisililo je dra Peleša da učini radikalnan ustupak „pozitivističkim zabudama“ i „nategnutim konstrukcijama“ u svojoj teoriji. Jer „međunarodnopravni poredak“ kako ga je on opisao nije ništa drugo od onoga što u na-

⁴⁷ *Ibid.*, str. 82.

⁴⁸ *Usp., Principles of International Law*, poglavlje o izvorima međunarodnog prava, pp. 303—304, New York 1956.

⁴⁹ Mislimo da je u tome pogledu beskorisno navoditi primjere. I Komisija za međunarodno pravo kao podlogu svoje kodifikacije uzima međunarodnu praksu. To je uostalom izložio i dr Peleš u svome članku — *Ugovor u korist trećeg u međunarodnom pravu*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, br. 3—4, 1966, str. 352—354.

^{49a} Ne želimo ovdje braniti pozitivizam u međunarodnom pravu kao jedini mogući i ispravan pravac za sva vremena. Svjesni smo da sâm pozitivizam nije dovoljan da objasni, na primjer, Nürnberšku presudu. Jednako, u progresivnom razvoju međunarodnog prava pozitivistička nauka dala je relativno mršaviji doprinos od naturalističke škole. Ali naučna kritika pozitivizma u međunarodnom pravu ništa ne dobiva time ako ga se uzme kao njegovu vlastitu suprotnost, tj. kao ekstremni normativizam.

⁵⁰ *Međunarodnopravni subjekti*, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, XIII, 1965, str. 85.

uci svi osim dra Peleša nazivaju — međunarodnim pravom, koje se nameće svojim subjektima i koje je moguće prekršiti.

Stoga logički slijedi priznanje — „Normativistička teorija međunarodno-pravnog subjekta se, prema tome, ne može smatrati apsolutno pogrešnom. Ona je pogrešna utoliko što je jednastrana, što posmatra učesnike međunarodnogpravnog saobraćaja isključivo kao subjekte poretka.“⁵¹ Time su valjda makar djelimično rehabilitirani Bartoš, Šahović, Magarašević, Đorđević i Janković.

Evo konkretno na kraju što dr Peleš smatra ispravnim pod pojmom „međunarodnogpravnog subjekta“: „Ovaj posljednji je realni nosilac prava i obaveza iz konkretnog pravnog odnosa samo dok taj odnos traje. On je uvijek konkretan subjekt. Poredak naprotiv predviđa pravnog subjekta apstraktno...“⁵². Po našem mišljenju ako je Jugoslavija subjekt međunarodnog prava prema odredbama toga prava, onda je ona ujedno i konkretni subjekt. Ali ako na primjer kao stranka u nekom ugovoru postane „realni nosilac prava i obaveza iz konkretnog pravnog odnosa samo dok taj odnos traje“, onda bi je mogli nazvati, po terminologiji iz građanskog prava — „subjektom određenog pravnog posla“, pa da u toj teoriji ništa ne izmijenimo. Dakle ono što dr Peleš podrazumjeva pod „međunarodno-pravnim subjektom“ nije nova stvar ni u nauci ni u pozitivnom pravu.

Dr Peleš se ne razilazi od „tradicionalne pozitivističke teorije“ u tome da je država subjekt međunarodnog prava i da ona može biti prema tome i subjekt određenog pravnog posla. No u pogledu problema da li pored države postoje i neki drugi subjekti međunarodnog prava on primjećuje — „Polazeći isključivo od normativnog poretka, tradicionalna doktrina neizbježno dolazi do teškoća u pokušaju da proširi krug subjekata međunarodnog prava“⁵³. I ta je konstatacija netačna, makar za pretežni dio one doktrine koju on naziva „pozitivističkom“. U najvećem dijelu nauke svojstvo subjekta međunarodnih organizacija tumači se u prvom redu na temelju međunarodne prakse, prema ustrojstvu tih organizacija i potrebi izvršenja njihovog osnovnog cilja. Kad se došlo do zaključka da neke od tih organizacija (Evropska dunavska komisija, Liga naroda, Ujedinjene nacije i dr.), imaju potrebne atribute u tome smislu, tj. da mogu biti nosioci prava i obaveza, onda se na osnovi čiste empirije i ničega više, zaključilo da su i te organizacije stekle svojstvo subjekta međunarodnog prava⁵⁴.

⁵¹ *Ibid.*, str. 86.

⁵² *Ibid.*, str. 85.

⁵³ *Ibid.*, str. 86.

⁵⁴ To je najbolje objasnio Međunarodni sud u Savjetodavnom mišljenju iz 1949, o Naknadi štete pretrpljene u službi U.N.: „Subjekti prava u nekom pravnom sistemu nisu neophodno identični u pogledu njihove prirode ili širine njihovih prava; njihova priroda zavisi od potreba zajednice. Razvoj međunarodnog prava, u toku njegove historije, bio je pod utjecajem potrebe međunarodnog života, a progresivno povećanje kolektivnih djelatnosti država već je pružilo primjere akcije vršene na međunarodnom planu, putem izvjesnih subjekata koji nisu države. Ovaj razvoj doveo je, u junu 1945, do stvaranja jedne međunarodne organizacije čiji su ciljevi i principi izloženi u Povelji Ujedinjenih nacija. Da bi se postigli ti ciljevi, neophodno je da Organizacija ima svojstvo međunarodnog subjekta.“ (C. I. J. *Recueil* 1949, p. 178).

I u pogledu istraživanja međunarodne prakse kao osnove izučavanja prava, dr Peleš, ima slijedeću primjedbu — „Ukoliko se već polazi od prakse, onda je do stvarnih rezultata moguće doći samo pod uslovom da se u tome bude doslijedan. Ovu dosljednost, međutim pozitivistički pristup isključuje sam po sebi. Pozitivizmu u pravnoj nauci nije cilj da dođe do pojma realnog međunarodnog subjekta, nego kako je već istaknuto, do subjekta poretka, subjekta čije je postojanje „dopušteno“ i „predviđeno“ pozitivnim normama. Dugoročnija praksa će nesumnjivo dovesti do identiteta realnog međunarodnog subjekta i „subjekta međunarodnog prava“, ali i tada samo u nazivu. Realni međunarodni odnos ostaće, pak, sasvim van analize jednostavno zato što za pozitivističku teoriju taj odnos uopšte ne postoji“⁵⁵. I ovdje dakle dr Peleš pravi kompliment samom sebi i jedino sebi prisvaja monopol u otkrivanju istine. No savjet koga on ovdje daje — da u istraživanju konkretne međunarodne prakse treba biti doslijedan, u prvom redu važi za njega, jer njegov pojam međunarodnog odnosa jedva je nešto više od apstrakcije. U protivnom njegovi zaključci bili bi sasvim drugačiji.

Napokon u zadnjem članku — „Ugovor u korist trećeg u međunarodnom pravu“, razmatra se nacrt odgovarajućih članova Komisije UN za međunarodno pravo u kodifikaciji prava međunarodnih ugovora. No tu više nema kritike pozitivističkog pristupa međunarodnom pravu nego se isključivo radi o analizi odredaba koje predstavljaju kodifikaciju normi međunarodnog prava.

Samo se na jednom mjestu navodi ekvivalentni karakter međunarodnih odnosa, ali ne zbog toga da se dokaže da norma daje izvrnutu sliku realnosti, nego da bi se potkrijepio prijedlog za izmjenu u formulaciji jedne norme.

Dr Peleš se založio za stav da iz ugovora ne mogu proizaći nikakva neposredna prava za treće države, osim ako u tome smislu ne postoji namjera ugovornica, a treće države to pravo prihvate u vidu „dodatnog sporazuma“. Po njegovom mišljenju ovlašćenje trećeg iz ugovora je nešto sasvim drugo, čak ako u tome smislu namjera postoji, negoli ovlašćenje koje iz toga ugovora proizilazi za same ugovornice. S tim u vezi on je naveo da je bit pravnog odnosa, čiji je obrazac ugovorna forma, njegov ekvivalentni karakter. Ideja pravne obaveznosti je zasnovana na činjenici recipročnosti međusobnih činjenica i otuda proističe i realna zasnovanost prava iz pravnog odnosa, kao nužnog korelativa međusobnih obaveza. Teorija „dodatnog sporazuma“ na najadekvatniji način izražava tu činjenicu⁵⁶.

Nema sumnje da je ovaj članak najuspjeliji i najvredniji od svih koje smo dosada čitali od ovog autora. U odbrani svoga stava koji je zauzeo o jednom problemu, on navodi ovaj važan argumenat: „Kao pravni, pak, efekat, jednostrane izjave volje moguće je samo posredstvom principa povjerenja u zvanična očitovanja subjekta međunarodnog prava, dakle, u krajnjoj konsekvenci, posredstvom principa pravne sigurnosti koji je immanentan svakom pravnom poretku“⁵⁷. Nadamo se da će ga daljnja istraživanja ovog prin-

⁵⁵ *Međunarodni pravni subjekti, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, XIII, 1965, str. 88.*

⁵⁶ *Ugovor u korist trećeg u međunarodnom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3-4, 1966, str. 356-357. Vidi doslovni citat u bilješci pod 38, supra.*

⁵⁷ *Ibid., str. 359.*

cipa, kao najvažnijeg postulata prava uopće, dovesti do zaključka da se on može osigurati jedino preciznim pravnim pravilima koja bi imala učinak i na buduće odnose između subjekata prava, i da teorija prava shvaćenog isključivo kao odnosa, pa makar i ekvivalentskog, bez pravnih normi, ne može mnogo da učini u tome pogledu.

Tu se dakle zatvara krug između prvog i zadnjeg članka dr Aleksandra Peleša. U pogledu čitavog spora koji je pokrenuo, nameće nam se pitanje, zar ne bi bilo bolje, da se pri tome makar držao ustaljene terminologije, jer terminologija je ipak stvar dogovora. U tome pogledu ono što on naziva „međunarodnopravnim poretkom“ mogao je prosto nazvati — međunarodnim pravom. „Međunarodnopravnog subjekta“ mogao je nazvati subjektom određenog pravnog posla, a ukoliko je smatrao da „pravni odnos ekvivalentskog karaktera“ iz kojeg je apstrahirana norma, znači nešto više od postulata prava, mogao je za njega naprosto izmisliti neki novi termin.

No činjenica je da dr Peleš već nekoliko godina kao docent na Pravnom fakultetu u Sarajevu predmet međunarodno javno pravo predaje prema svojoj teoriji pravnog odnosa. Ako ništa drugo, studenti koji su u svim drugim pozitivnim disciplinama učili o pozitivnim pravnim pravilima i njihovom učinku, kada u međunarodnom pravu čuju da je „norma iskrivljena slika stvarnosti“, i da je pravo samo odnos a ne i norma, mogu u najboljem slučaju dobiti iskrivljenu sliku međunarodnog prava, ako ne i prava uopće.

Na kraju željeli bismo primijetiti da se razmatranje prirode međunarodnog prava ne može iscrpiti u presađivanju neke gotove apstraktne doktrine iz teorije prava, i time sva pitanja riješiti bolje od čitave nauke dosada. Taj se problem ne da riješiti dedukcijom, nego upravo onako kako je preporučivao i činio sam Pašukanis — istraživanjem konkretnih međunarodnih odnosa — dakle induktivnim putem. Zbog toga originalnim zaključcima u tome pogledu ima više mjesta na kraju naučne karijere, nakon dugih godina proučavanja konkretnih međunarodnih odnosa i pozitivnog prava, negoli na samom njenom početku.

Dr V. Đ. DEGAN

R é s u m é

LE DROIT INTERNATIONAL: LE RAPPORT OU LA NORME?

Cette étude a pour objet l'analyse critique d'une nouvelle théorie sur la nature du droit international. L'auteur de cette théorie, un jeune juriste yougoslave, Aleksandar Peleš, Professeur agrégé à la Faculté de Droit de Sarajevo, a pris pour base de sa théorie l'ouvrage de Pašukanis: „La théorie générale du droit et le marxisme“, sans avoir pris en considération les autres travaux importants de Pašukanis sur le droit international.

L'auteur critiqué rejette les opinions selon lesquelles le droit international consiste dans un ordre normatif. A son avis, si l'on envisage le droit comme la force, étant la base de son ordre normatif, alors il n'y a pas lieu de parler du droit. Donc, la force et le droit s'excluent mutuellement.

Parmi les théories les plus connues sur la nature du droit international, l'auteur, dont les conceptions sont traitées ici, se borne à critiquer la théorie normativiste pure de Kelsen, ainsi que quelques opinions des auteurs yougoslaves

ayant traité ce sujet. Ce qu'il leur objecte à tous, c'est qu'ils n'ont pas été capables d'expliquer pourquoi certaines normes sont munies du caractère juridique, tandis que les autres ne le sont pas.

Comme point de départ pour sa propre théorie, M. Peleš prend le fait que le développement actuel des relations internationales incite de plus en plus les Etats à chercher des solutions pour leurs différends sur la base d'un compromis, et que les processus démocratiques rendent la force impossible comme moyen pour réaliser les intérêts des Etats. L'égalité, comme base de la solution des intérêts opposés, est de plus en plus imposée aux sujets du droit international. Cette opinion était exposée en 1963.

L'auteur prétend ensuite que la base du droit international ne consiste pas dans la norme, qui est le „reflet d'une image défigurée de la réalité”, mais dans le rapport international. „La norme, donc, n'existe que sur la base du rapport international, sans égard à la mesure dans laquelle elle est garantie, ou même si elle est garantie du tout”. Et même la sanction n'est pas la caractéristique essentielle du droit. Ce qui distingue le droit en tant que rapport juridique de tous les rapports internationaux, c'est qu'il est basé sur l'„équivalence”. La condition *sine qua non* de telle „équivalence” et du rapport juridique ainsi conçu, est l'égalité entre les parties, dont le traité est le „modèle”.

Le droit international, tel qu'il est conçu par M. Peleš, nous ressemble plutôt à un critère pour l'appréciation des rapports entre-étatiques du passé, qu'à une discipline pouvant avoir de l'influence sur les rapports futurs. Au surplus, l'histoire des relations juridiques internationales selon ce critère, devient très fragmentaire, puisque, dans le passé, très peu de rapports ont eu pour base une égalité parfaite entre les Etats. Cette théorie n'est pas capable d'expliquer la notion de la responsabilité internationale, ainsi que l'existence des règles péremptoires (*jus cogens*). Si de telles règles n'existent pas, alors, selon ce critère, la Yougoslavie et l'Italie pourraient, par exemple, partager la surface de la mer Adriatique, supprimer la liberté de navigation et créer ainsi un rapport juridique. La seule condition qu'un tel rapport ait le caractère juridique serait d'avoir pour base l'équivalence et l'égalité entre les Etats parties. Telles sont les conséquences de cette théorie.

Dans un autre article, publié après celui-ci, l'auteur en question (M. Peleš) a élargi et complété sa théorie. Il y a introduit la notion de l'„ordre juridique international”, qui, selon lui, s'impose aux sujets du droit international et assure le fonctionnement des transactions et autres affaires internationales. La notion de cet „ordre juridique international” n'est donc rien d'autre que ce que tous les autres auteurs appellent — le droit international — purement et simplement.

D'autre part, cet auteur fait une certaine distinction dans la notion du sujet du droit international. A son avis il y a un sujet juridique international (*međunarodnopravni subjekt*), qui n'est porteur de droits et obligations découlant d'un rapport juridique concret que tant que ce rapport existe. Et il y a un autre sujet: de droit international (*subjekt međunarodnog prava*), de l'ordre juridique international, donc d'après le sens traditionnel de ce terme.

Toute cette théorie n'est cependant qu'une controverse de terminologie. A cet égard, si nous traduisons les notions proposées par M. Peleš en langage généralement adopté, alors l'„ordre juridique international” n'est rien d'autre que le droit international; le sujet juridique international (*međunarodni subjekt*) n'est que le sujet d'un rapport juridique concret, selon la terminologie du droit civil. Et si l'auteur considère que le „rapport juridique du caractère équivalent”, abstraction faite de la norme, vaut quelque chose de plus que le postulat du droit, il serait plutôt souhaitable de créer, d'après lui, un terme nouveau.

La théorie de M. Peleš n'a expliqué aucun problème actuel du droit international mieux que ne l'ont fait les théories traditionnelles, et même elle contient des lacunes inadmissibles.

Parmi d'autres remarques à cette théorie, la plus importante est qu'elle est excessivement déductive. La notion du „rapport juridique international" n'est dans cette théorie qu'une abstraction, dépourvue du contenu réel, puisque l'auteur n'a pas analysé les rapports internationaux concrets. A cet égard il a trahi la conception du droit de Pachoukanis, et il n'a pas utilisé les autres travaux de cet auteur sur le droit international.

Or, la considération de la nature juridique de droit international ne peut pas s'épuiser dans la transplantation d'une théorie du droit général au droit international, et résoudre par là tous les problèmes existants de la façon plus satisfaisante que toute la doctrine antérieure. Ce problème ne peut pas être résolu par la déduction, mais justement de la manière préconisée par Pachoukanis lui-même: par la recherche des rapports internationaux concrets, donc de la manière inductive.

MEĐUNARODNA BEZBEDNOST

Međunarodna (kolektivna) bezbednost je društveno-politički pojam koji, razumljivo, ima i svoju pravnu sadržinu. Cilj je organizovane međunarodne zajednice da ostvari međunarodnu (kolektivnu) bezbednost zasnovanu na načelu opšte odgovornosti svih njenih članova za međunarodni mir i bezbednost, kao i za nezavisnost i teritorijalnu neprikosновенost svakog njenog člana. Cilj kolektivne bezbednosti je održanje i uspostavljanje mira putem zajedničke akcije i zajedničke odbrane od akata agresije koje bi neka država ili grupa država izvršila, uključujući i države obuhvaćene sistemom kolektivne bezbednosti. Prema tome, svaki sistem kolektivne bezbednosti pretpostavlja zabranu rata i upotrebu sile, zajedničku odbranu od agresije, obavezno miroljubivo rešavanje međunarodnih sporova, kako pravnih tako i političkih, jedan opšte prihvaćeni međunarodnopravni poredak, a u krajnjoj liniji opšte i potpuno razoružanje i stvaranje međunarodnog mehanizma prinude sposobnog da obezbedi poštovanje ustanovljenog međunarodnog pravnog poretka i spreči, po potrebi i oružanom silom, svaki akt agresije ili narušenje mira. Razumljivo da osnovi međunarodnog pravnog poretka moraju da se temelje na načelima suverene jednakosti država, pravu samoopredeljenja naroda, miroljubive koegzistencije, zabrani mešanja u unutrašnje stvari drugih država, kao i stvaranju uslova koji će obezbediti opšte blagostanje i ukloniti država, kao i stvaranju uslova koji će obezbediti opšte blagostanje čovečanstva i ukloniti društvenu i ekonomsku nejednakost među narodima i pojedincima.

Da bi neki sistem kolektivne bezbednosti funkcionisao, on mora raspolagati materijalnom silom koja je u mogućnosti da spreči svaki pokušaj narušavanja tog sistema. Sistem kolektivne bezbednosti koji ne raspolaže materijalnom silom, ne može biti efikasn i ne može ostvariti one ciljeve zbog kojih je stvoren. Međutim, iako su međunarodni mehanizam prinude i određena sredstva prinude jedan od osnovnih elemenata svakog sistema kolektivne bezbednosti, oni ne mogu biti dovoljni za stvaranje i održanje mira i bezbednosti.

JUGOSLOVENSKA REVIJA
ZA MEĐUNARODNO PRAVO
ORGAN JUGOSLOVENSKOG UDRUŽENJA ZA MEĐUNARODNO PRAVO

BROJ 1-3

BEOGRAD, 1967

GODINA XIV

ČLANCI

JUGOSLOVENSKA
REVIJA
ZA
MEĐUNARODNO
PRAVO

1-3

BEOGRAD

1967.